

ATENEELÉ POPULARE DIN BUCUREȘTI ȘI ROLUL LOR ÎN CULTURALIZAREA MASELOR (1918—1944)

de PETRE DAICHE

România interbelică a cunoscut o multilaterală dezvoltare. Unirea Transilvaniei cu țara, la 1 decembrie 1918 — încununarea luptei de veacuri a poporului român pentru făurirea statului național unitar — „a deschis calea spre dezvoltarea națiunii, a creiat cadrul propice pentru o mai accentuată evoluție a economiei, științei și culturii, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății“¹.

De noul cadru economic și social-politic al României de după primul război mondial a beneficiat, din plin, orașul București, care între cele două războaie mondiale, înregistrează o dezvoltare complexă, fără a fi însă scutită de inegalități și contradicții, care scot în evidență însăși carențele regimului social-politic existent.

Multilaterală dezvoltare a Bucureștilor între cele două războaie mondiale, a cuprins, în sfera ei, și cultura.

Fenomenul cultural în București, oglindă a stărilor de lucruri existente, contribuie și el, privit în ansamblu și având în vedere implicațiile sale firești, la fixarea personalității Bucureștilor, la descifrarea rolului pe care orașul Capitală l-a jucat în viața țării.

Pentru a ne da seama de proporția dezvoltării orașului în acești ani, de rolul său în viața României, este suficient, credem, să amintim trei din factorii definitori ai rolului unei așezări urbane: puterea economică, factorul demografic și rolul său administrativ-politic. În toate aceste domenii Bucureștii s-a impus ca centru urban de prim rang, fără egal, depășind mult celelalte orașe ale țării. Dar să apelăm la cifre. În 1938 industria bucureșteană realiza 17,2% din întreaga producție a României²; populația Capitalei, care înainte de primul război mondial

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Știința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului unirii Transilvaniei cu România*, în *Știința*, XXXVIII (1968), 7902/30 noiembrie.

² Ana Benc, *Aspecte ale dezvoltării industriei bucureștene între cele două războaie mondiale*, în *M.I.M.*, 5 (1967), p. 152.

(1912). se cifra la 341 321 locuitori, a crescut în 1930 la 638 686³, pentru ca în 1941 orașul să numere aproape un milion de locuitori (992 536)⁴.

Capitala țării, găzduind organele și instituțiile centrale ale statului cu caracter politic, administrativ sau social, deținea o incontestabilă supremație și în domeniul administrativ-politic. Tabloul rolului pe care orașul București l-a jucat între cele două războaie mondiale ar fi incomplet dacă nu am aminti și cultura. În adevăr Bucureștii, în perioada analizată, a fost nu numai principalul centru economic, politic și administrativ — ci și cel mai de seamă centru al culturii românești.

Principalele instituții științifice și culturale începînd cu Academia, institutele de cercetare științifică, Universitatea și alte instituții de învățămînt superior etc., își aveau sediul aici. Tot aici trăiau și creiau valoroși oameni de știință și cultură, scriitori și poeți, artiști.

Toate acestea îndreptăteau afirmația că orașul București „este simbolul țării, este simbolul geniului național”⁵. Referindu-se la rolul pe care Bucureștii îl reprezenta în cultura românească, Liviu Rebreanu spunea: „Nimeni și nimic n-are șanse a se impune în țara noastră fără pecetea Bucureștilor, sau cel puțin fără confirmarea lor. Toate celelalte centre tînjesc din punct de vedere cultural creator... Toate marile inițiative culturale pornesc din București”⁶.

În Capitala țării, pulsa o intensă viață culturală datorată celor 76 cinematografe⁷, 7 teatre, o operă, 2 trupe de revistă, peste 12 trupe mici care susțineau programe cu piese de teatru, programe de varieteu sau reviste⁸.

Dacă acestora le adăugăm bibliotecile, muzeele, sutele de conferințe, concerte, expoziții și alte manifestări culturale, ne putem face o imagine, cît de cît completă, asupra vieții culturale a Bucureștilor.

În aceste condiții culturii de masă în București îi revenea un rol important. Populația Capitalei, alături de populația întregii țări, a fost întotdeauna dornică de cultură, de carte. Cu toate că prin funcția sa de Capitală, prin numărul mare de instituții concentrate avea o situație deosebită față de alte centre urbane ale țării, totuși și aici s-a manifestat din plin indiferența sau slaba preocupare a cercurilor guvernamentale și a administrației municipale față de aspirațiile maselor spre cultură.

Strădaniile unor oameni luminați, devotați poporului, care au inițiat numeroase manifestări culturale și au organizat instituții destinate culturalizării maselor au supliniit, doar în parte, ceea ce autoritățile centrale și locale ale statului trebuiau să îndeplinească. În noile condiții de după primul război mondial aspirațiile maselor spre cultură

³ *Anuarul statistic al Municipiului București*, 1931—1936, p. 9.

⁴ *Anuarul statistic al Orașului București*, 1963, p. 54.

⁵ Dem. I. Dobrescu, *Pot deveni Bucureștii metropola culturii?* în *București, metropola culturii*, Ed. Ziarului Tribuna Edilitară, p. 52.

⁶ Liviu Rebreanu, *Primarii, primăria și cultura*, în *București, metropola culturii*, p. 11.

⁷ Cifrele se referă la anul 1936.

⁸ *Anuarul Municipiului București*, 1931—1936, p. 466—470.

sporesc, ele fiind o reflectare a noilor necesități, a cerințelor impuse și în același timp determinate de progresele înregistrate în știință și tehnică, în organizarea social politică.

Încă de la nașterea sa Partidul Comunist Român a înscris pe steagul său de luptă revendicări în domeniul culturii, apreciindu-se că „opera educativă în toate ramurile sale trebuie să aibă drept scop să asigure persoanei umane dezvoltarea fizică și intelectuală desăvârșită și să pregătească generațiunea tină, să participe la marea operă a dezvoltării științelor, artei și literaturii în toată libertatea, dând astfel puțința tuturor talentelor și genilor să se afirme ca forțe creatoare“⁹.

Continuând vechile tradiții ale culturii de masă, în București au fost inițiate în perioada interbelică noi forme, s-a apelat la noi mijloace de difuzare a culturii. Printre acestea un loc important ocupând ateneele populare.

Ateneul — instituție de origine italiană — s-a impus în viața culturală bucureșteană încă din a doua jumătate a secolului trecut, odată cu înființarea Ateneului Român.

Definind rolul Ateneului Român, C. Esarcu — acest mare animator și militant de frunte al propășirii culturale, spunea următoarele cu ocazia punerii pietrei fundamentale a Palatului Ateneului, la 26 oct. 1866 :

„Ateneul, domnilor, își propune de a strînge în sînul său pe tinerii de talent și de știință, de a-i condensa împrejurul adevărului și frumosului, a-i îndemna la lucru pentru a-și mări cercul cunoștințelor“¹⁰.

Intuind rolul și rostul unei atari instituții, în noile condiții după primul război mondial, marele savant patriot N. Iorga, a inaugurat, la 3 ianuarie 1927, activitatea ateneului ce i-a purtat numele, avînd ca subiect al conferinței — „Ateneul“. După ce face un scurt istoric al originii acestei instituții, N. Iorga precizează care este rostul și ce țeluri trebuie să urmărească un ateneu. După el o asemenea instituție nu trebuie să devină un labirint academic cu discursuri de recepție, cu secțiuni, cu specialități cum este în ultimul timp Ateneul Român. Structura organizatorică, conținutul întregii activități cultural-artistice și educative, trebuie să poarte o amprentă specifică, „să fie în legătură cu nevoile locului unde se află și cu publicul cărui i se adresează și pe care-l smulge dela ocupațiile sau distracțiile lui“¹¹. El arăta în continuare că ateneul trebuie să se apropie de sufletul, mentalitatea și profesiunea celor cărora se adresa. „Să fim deci oameni de înțeles și înțelegere“¹². Numai așa instituția care își propune să ajute și să îndrumeze poporul însetat de cultură poate să contribuie la sporirea

⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, Ed. Politică, București, 1966, p. 626.

¹⁰ C. Esarcu, *Discursul pronunțat cu ocaziunea punerii pietrei fundamentale a Palatului Atheneului*, 26 oct. 1866, București, 1886, p. 8.

¹¹ *Din publicațiile Ateneului „N. Iorga“. Doi ani de activitate 1926—1928*, Datina românească, Vălenii de Munte, p. 10—11.

¹² *Ibidem*, p. 2.

încrederei omului în posibilitățile sale, la luminarea și înălțarea sa sufletească.

Cu excepția Ateneului „N. Iorga“, — instituție care are un specific aparte prin faptul că se adresa de regulă unui public de multe ori format din studenți, deci oameni cu un anumit grad de cultură — celelalte instituții similare și-au adăugat pe frontispiciu și denumirea de „Popular“, fapt ce ne permite să înțelegem caracterul, conținutul și publicul căruia se adresau.

Noua concepție referitoare la atribuțiile sporite ale administrațiilor comunelor urbane — după primul război mondial — a determinat includerea în sfera de preocupări a comunelor și cultura maselor populare. La aceasta a contribuit și lupta clasei muncitoare, a altor categorii sociale în frunte cu comuniștii, pentru promovarea culturii în masele largi.

„Depășind cadrul strict al obligațiilor administrative — spunea unul din participanții la Congresul din 1926 al Uniunii Orașelor din România — impuse de legile noastre organice de a ne ocupa de rezolvarea problemelor de ordin material, de pavaje, de lumină, de apă, alimentarea populației, igienă și altele, am încercat să ne ocupăm și de partea sufletească a cetățenilor, să-i ajutăm la pregătirea înțelegerii binelui, frumosului și adevărului, fiind convinși că indirect, cu modul acesta, se vor putea rezolva ușor și problemele edilitare, cu caracter material“¹³.

Aceste deziderate au stat la baza înființării unui nou serviciu la Primăria Capitalei : Asistența Culturală, transformată ulterior în „Direcția Mișcării Culturale“¹⁴.

Cu toate acestea, ateneele populare — instituții culturale de masă, sînt un rezultat al inițiativei particulare.

Astfel, în ziarul *Neamul Românesc* din 9 iunie 1922, se publică prospectul Ateneului popular „Grivița“, societate anonimă pe acțiuni, în care se spune : „Cultura este dușmanul cel mai puternic al neștiinței. Pornind de la această idee, un număr de intelectuali, s-au gîndit la creierea din inițiativă particulară de lăcașuri de cultură în centrele muncitorești și cărora le-am dat numele de „Atenee populare“¹⁵. În continuare, în prospect se arată că un ateneu se compune, în esență, dintr-o sală de spectacole („în care cu prețuri reduse, se vor putea da reprezentanții teatrale, de cinematograf, baluri, ținea conferințe“) și din cîteva săli mai mici destinate pentru bibliotecă, exerciții corale, expoziții de țesături și cusături naționale, cursuri serale, sporturi etc.¹⁶. Sala de spectacol era destinată pentru partea comercială a instituției, din exploatarea căreia, precum și din donații, se constituia fondul necesar pentru susținerea activității culturale.

¹³ Mihail Berceanu, *Rolul cultural al orașelor*, București, 1927, p. 10.

¹⁴ Aurel Dinulescu, *Mișcarea culturală a Capitalei pe anii 1926 și 1927*, București, 1928, p. 4.

¹⁵ *Neamul Românesc*, nr. 14/9 iunie 1922.

¹⁶ *Ibidem*.

Idéia ateneelor populare a fost primită cu interes de masele din cartierele bucureștene, simpatia de care ele s-au bucurat, dându-le prestigiu și o mare forță de atracție. Fiind considerate „adevărate temple de cultură, în cari copilul ca și adultul, săracul ca și bogatul se adună spre a se recrea și a-și ridica nivelul intelectual prin conferințe, muzică, jocuri naționale, teatru etc.”¹⁷ — ateneele, luptând zi de zi, înfruntând decepții și ostilități, ca și lipsa de înțelegere a cercurilor conducătoare, și-au croit drum, au pătruns în mase.

Astfel, scopul ateneelor populare era luminarea și îndrumarea poporului, propășirea sa morală și materială, ajutându-l să-și completeze cunoștințele prin intermediul științei și înălțându-i sufletul cu ajutorul artei¹⁸.

La început — datorită lipsei de condiții de ordin material — ateneele au funcționat pe lângă anumite școli primare și licee. Oameni dornici să contribuie la progresul cultural, în legătură cu comitetul școlar și cu directorul școlii, antrenând și alți intelectuali, au purces la înființarea a numeroase atenee.

Pentru a înțelege mai bine structura organizatorică, scopul și mijloacele folosite de ateneele populare în activitatea lor, vom face apel la statutele unuia din principalele atenee populare care au funcționat în Capitală, „N. Goleșcu”.

În art. 1 al statutelor se arată că „se întemeiază în localul Școlii primare de băieți Nr. 3, o instituțiune de propagandă culturală și educativă pentru luminarea, înălțarea sufletelor tineretului și maselor populare”¹⁹. În art. 2 se stipulează că „Ateneul popular General Goleșcu”, are o sferă de activitate extra școlară independentă excluzând orice acțiune politică de orice fel de partid, singura lui menire fiind ridicarea nivelului cultural, educativ, moral și intelectual”²⁰. Art. 3 precizează mijloacele de înfăptuire a propagandei culturale educative :

a. Conferințe și disertațiuni asupra unor subiecte instructive și educative, ținând seama de masa populară căreia i se adresează, de nevoile și interesele ei educative, morale, sanitare, sociale etc., într-o formă cât mai atractivă, distractivă și pe înțelesul tuturor.

b. Lecturi din literatura veche și modernă românească, precum și traduceri alese din literatura străină.

c. Înființarea unei biblioteci publice.

d. Șezători literare, artistice, muzicale.

e. Excursii de propagandă culturală.

f. Sprijinirea instituțiilor culturale, precum și a elementelor de talent.

g. Acordarea de premii, subvenții și ajutoare pentru tipărirea de lucrări meritorii în vederea stimulării valorilor intelectuale.

¹⁷ *Ateneul*, nr. 1, din 21 aprilie 1927.

¹⁸ M. Berceanu, *op. cit.*, p. 11, cf. Aurel Dinescu.

¹⁹ *Ateneul popular „General N. Goleșcu” fundat la 8 noiembrie 1925*. Tipografia Victoria, p. 3.

²⁰ *Ibidem*.

h. Răspîndirea publicațiilor „sănătoase“.

i. Conferințe prin fabrici și ateliere.

j. Conlucrarea cu alte instituții de cultură similare, sau cu scopuri apropiate de cel al ateneului popular ²¹.

Referitor la componerea ateneului, în art. 4 se arată că „poate fi membru al acestui ateneu popular, orice persoană care dorește să contribuie sub orice formă, la realizarea scopului indicat, în aceste statute“ ²².

Conform statutului, art. 10, conducerea ateneului era încredințată unui Consiliu general administrativ. Acest consiliu era reprezentat și ajutat de un Comitet de direcție compus din directorul ateneului, 4 membri aleși, 2 secretari, un contabil, un casier, un arhivar, un bibliotecar. Fondurile erau asigurate din taxa de înscriere 50 lei, cotizația membrilor activi de 20 lei, donațiuni, subvențiuni și subscripțiuni publice, precum și încasările de la serbări și șezători.

Beneficiind de sprijinul intelectualilor din cartier care au aderat cu entuziasm la ele, ateneele populare s-au impus, tineretul și populația matură a periferiilor au început să se obișnuiască cu ele, să le înțeleagă menirea și să le descifreze foloasele. Autoritatea comunală s-a dovedit în cele din urmă sensibilă față de noua instituție, a stat de vorbă cu inițiatorii particulari, însușindu-și îndrumările date de aceștia, și căutînd să integreze și să utilizeze Ateneele Populare în ansamblul instituțiilor care concureau la culturalizarea maselor ²³.

Dacă în primii ani, 1922—1924 perioadă în care ateneele se impun în viața culturală a Capitalei, numărul lor era redus, începînd cu 1925 ele se înmulțesc, astfel că în 1927 în București funcționau 44 atenee populare ²⁴. În același an, Capitala beneficia de numeroase alte instituții, circa 40, de diferite orientări și cu obiective mai mult sau mai puțin conturate și care pretindeau că se adresează maselor, că sînt pentru culturalizarea poporului, dintre care amintim cercurile de citit, căminele culturale, și chiar o universitate populară ²⁵.

Dacă sub aspectul organizării și al îndrumării ajutorul acordat de Primăria Bucureștiului prin Direcția Mișcarea Culturală a fost mai evident, în ceea ce privește sprijinul material, subvenționarea de la bugetul Municipiului a activității ateneelor, a fost insuficient. Abia începînd cu anul 1924 în bugetul Primăriei sînt prevăzute fonduri pentru finanțarea instituțiilor de care ne ocupăm, suma cheltuită în acel an fiind de 350.000 lei. În 1925 se alocă 285.000 lei, în 1926 suma de 520.000 lei, pentru ca începînd cu 1927 să se înregistreze 2.388.000 lei. În total s-au cheltuit pentru atenee, în cei 4 ani menționați, 3.543.000 lei, cifră destul de mică dacă avem în vedere numeroasele necesități. Cea

²¹ *Ibidem*, p. 5.

²² *Ibidem*.

²³ *Gazeta Municipală*, nr. 107/4 februarie 1934.

²⁴ Aurel Dinulescu, *op. cit.*, p. 22—30.

²⁵ *Ibidem*, p. 30.

mai mare parte a fondurilor atribuite era folosită pentru construirea unor localuri proprii ale ateneelor ²⁶.

Preluarea treptată a controlului, îndrumării și subvenționării întregii activități a ateneelor s-a datorat nu numai lipsei de fonduri ci ea s-a izbit pe alocuri, de refuzul unor conducători care nu concepeau „să li se răpească libertatea de a administra aceste instituții de cultură” ²⁷.

Pentru a cunoaște numărul ateneelor de sub auspiciile Primăriei București, dăm mai jos lista acestora pe anul 1931 — grupate pe sec-
toare ²⁸.

Nr. crt.	Numele ateneului	Adresa	Delegatul pentru vizitare	Observații
<i>Sectorul I Galben</i>				
1	Asociația Creștină a femeilor Române	Str. Popa Rusu 13	Dl. Nottara	Șc. de Fete nr. 1
2	Dichiu	Str. Romană	Dl. Nottara	„
3	S.T.B.	Depoul Tram. Ștefan cel Mare	Dl. Lungulescu	„
4	M. Dosoftei	Mașina de Piine	Dl. Haneș	Șc. primară băieți nr. 32
5	Tei	str. Maica Domnului	Dl. Haneș	„ nr. 36
6	Alex. Vlahuță	Floreasca 5	Dl. Haneș	„ nr. 31
7	Principesa Ileana	Ing. Mincu 14	Dl. Lungulescu	Șc. prim. fete nr. 30
8	N. Iorga	Studio T. N.		
<i>SECTORUL II</i>				
9	Obor	Bd. Ferdinand 95	Dl. Lungulescu	Șc. prim. fete nr. 35
10	Matei Basarab	Ziduri 5	—	Șc. prim. nr. 34
11	Izvorul Nou	Cal. Dudești 192	Dl. Sulică	Șc. prim. nr. 23
12	Așez. Principesa Elena	Parcul Călărași	dl. Lungulescu	
13	Vitan Tîrcă	Cal. Vitan (Bis. Tîrcă)	Dl. Sulică	

²⁶ Arhiva C.P.M.B. (Depozit Banu Manta), Secretariat, 1926, dos. 4—5 f. 75.

²⁷ C. Lăpușeanu *Însemnări despre ateneele populare*, mss., p. 1. Mulțumim autorului atât pentru posibilitatea de a consulta materialul citat, cât și pentru alte informații prețioase acordate cu multă bunăvoință.

²⁸ Colecția de documente M.I.M.B. inventar nr. 96484/44811.

Nr. crt.	Numele ateneului	Adresa	Delegatul pentru vizitare	Observații
----------	------------------	--------	---------------------------	------------

SECTORUL III

14	Golescu	Azilul de Noapte 8	Nottara	Șc. băieți nr. 3
15	Antim Ivireanu	Justiției 65	Dl. Dumitrescu	Șc. băieți nr. 13
16	Ion Creangă	Ion Creangă 2	„	Șc. fete nr. 14
17	Enăchiță Văcărescu	Cal. Șerban Vodă	V. Gheorghiu	Șc. băieți nr. 12
18	Căminul Cultural Căramidarii de Jos	Str. Piscului 7	„	Șc. băieți
19	Bellu	Sos. Olteniței	Dl. Sulică	Șc. fete nr. 1
20	Bărbătescu Vechi	Str. Bărbătescu 3	Dir. Georgescu	Șc. fete nr. 3
21	N. Popescu	Str. Măgurele 39	Dumitrescu	Șc. băieți nr. 25
22	13 septembrie	13 septembrie	—	Șc. băieți nr. 25
23	Cotroceni	Lupeasca	Vulpescu	—
24	V. Pîrvan	Șerban V. 288		

SECTORUL IV

25	Regele Mihai	Griviței 56	Lungulescu	
26	Cuibul cu Barză	Știrbei Vodă 101	Dumitrescu	
27	Principele Nicolae	G-ral Angelescu 116	Dir. Georgescu	
28	C.F.R., de Nord	Gara de Nord	Dl. Lungulescu	
29	Andrei Mureșeanu	Str. Polizu 19	D. Georgescu	
30	Grozăvești	Șos. Grozăvești 9	Vulpescu	
31	Regele Ferdinand	Griviței 119	Vulpescu	
32	Mircea Basarab	Elefterescu 12	Vulpescu	
33	Spiru Haret	Iordache Golescu 2		
34	R.M.S.	Regia Belvedere	Lungulescu	
35	Mihail Eminescu	Șos. Crîngași	Lungulescu	
36	Atelierele CFR	Puțul lui Crăciun (Grivița)	idem	

La data de 31 decembrie 1936 în Capitală existau 43 atenee populare, cu 7 mai multe decât în tabelul de mai sus. Dintre ateneele înființate după 1931 amintim : Silvestru și Vasile Bolnavu în sectorul I Galben, Dem. I. Dobrescu și Al. Donescu, în sectorul II Negru, Ateneul Nou și Nicolae Filipescu în sectorul III Albastru ²⁹.

Apreciindu-se just rolul pe care-l juca sau trebuia să-l joace școala, dezideratul ca ea să fie nu numai un loc de instrucție și de educație, ci și un factor de polarizare a activității extrașcolare, menite a contribui la culturalizarea maselor, școlii i-a revenit — în special în prima perioadă — un rol de frunte în organizarea ateneelor.

Tocmai avîndu-se în vedere acest rol al școlii — legătura ce există între școală și familie — activitatea ateneelor a fost concepută ca un coronament al școlii, legătură creiată folosind ambelor insituții.

Ateneele populare se puteau astfel înființa pe lângă orice școală primară sau liceu, scopul lor fiind acela de a grupa „oamenii de bine în jurul școlii pentru ca într-o atmosferă plăcută luîndu-i adeseori de la cârmă sau jocuri de cărți, să audă tineretul cîntînd, jucînd o piesă morală, să asculte conferințe scurte cu subiecte utile din viață, să înțeleagă frumusețile morale, să vadă un film distractiv și moral, cu un cuvînt, să petreacă cîteva ore fără prea multă cheltuială” ³⁰.

Numeroși oameni de știință și cultură din toate domeniile, scriitori și poeți, oameni politici și actori, au sprijinit activitatea ateneelor, au susținut conferințe, au recitat din versurile proprii, sau au participat cu plăcere la programul artistic din cadrul șezătorilor.

Printre cei care au expus conferințe în cadrul ateneelor populare amintim pe : N. Iorga, V. Madgearu, D. Gusti, Dr. Gh. Marinescu, M. Sadoveanu, T. Arghezi, D. Pompei, Ion Bianu, C. Rădulescu-Motru, I. Petrovici, Gh. Țițeica, I. Marin Sadoveanu, Tudor Vianu, Mihail Vulpescu, Paul Zarifopol, Dr. Gerota, Dr. N. Lupu, Dem. I. Dobrescu, Grigore Iulian, Prof. Tașcă, General Rosetti, N. Batzaria, Alexandrina Cantacuzino ³¹.

Dintre scriitorii care au citit din operele lor în cadrul șezătorilor și serbărilor ateneelor populare amintim pe Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Ion Minulescu, Ion Brătescu-Voinești, Ionel Teodoreanu, Ion Pillat, G. Bacovia, Cincinat Pavelescu. De asemenea, artiști de frunte au ținut să împărtășească din talentul lor maselor din cartiere : G. Enescu, Aristide Demetriad, Maria Ventura, M. Giurgea, D. Cuculin, George Ștefănescu, Al. Lupescu, Ion Moțun, C. C. Nottara, M. Vulpescu, G. Vraca, M. Filotti, C. I. Nottara, Natașa Alexandra, Ion Finteșteanu, Marieta Sadova, Victoria Mierlescu, Alexandru Maximilian, Ionescu Udriște, V. Valentineanu, G. Culibin, Elena Zamora, Sorana Țopa.

Rolul ateneelor populare în cultura de masă, contribuția lor la ridicarea gradului de instrucție al populației din periferiile Bucureștilor

²⁹ *Anuarul statistic al Municipiului București*, 1931—1936, p. 465.

³⁰ Mihail Berceanu, *op. cit.*, p. 7.

³¹ *Ateneul „N. Iorga”, Alți doi ani de activitate 1928—1930*, p. 11—14 ; Aurel Dinescu, *op. cit.*, p. 21 ; Arh. M.I.M.B. Inv. 73021 și 94481.

rezultă din însăși activitatea lor, din conținutul programelor, conferințelor, al serbărilor și șezătorilor, din ideile și principiile care au fost difuzate.

Firește, nu trebuie să rămânem cu impresia că activitatea tuturor ateneelor, în toate ocaziile, cu toate prilejurile a cuprins numai elemente pozitive, că programele artistice și ciclurile de conferințe, difuzau numai idei și principii progresiste. Dimpotrivă, în numeroase împrejurări și la multe atenee și-au făcut loc, cu preponderență, ideile unei grupări sau partide politice, de regulă ale partidului care l-a inițiat sau ai cărui membri figurau în conducere. Se știe că au fost atenee populare care „primeau în ascuns sau sub formă deghizată, subvenții importante de la anumiți politicieni pentru a face din ele o tribună politică”.³²

În cele ce urmează ne vom referi la acele atenee a căror activitate s-a impus, iar contribuția lor la culturalizarea maselor a fost edificatoare. Vom începe cu ateneul „N. Iorga”, a cărui activitate multilaterală a atras atenția contemporanilor. Cu toate că el a fost frecventat mai ales de „profesioniști”, în orice caz activitatea lui era urmărită de persoane care doreau să-și reîmprospăteze cunoștințele, să fie la curent cu progresele științifice mondiale, caracterul lui popular este evident.

Înființat în 1926, ateneul — care avea sediul pe str. Popa Rusu — a beneficiat din plin de sprijinul lui N. Iorga al cărui nume și l-a înscris pe frontispiciu. Răspunzând invitației de a sprijini activitatea ateneului, numeroase personalități ale științei, artei, literaturii și-au exprimat acordul cu principiile de organizare și conținutul activității, au sprijinit țelurile sale și și-au făcut cunoscută dorința de a contribui la desfășurarea activității instituției care putea completa educația și instrucția maselor.

„Universitatea și Academia — spunea E. Racoviță, președintele Academiei Române — instituțiile ce servesc au același scop ca și dvs., dar le lipsesc tocmai calitatea care trebuie mai ales să fie ținta activității ateneului: *contactul direct și permanent cu marele public*. Despre importanța acestei activități, sint convins de la începutul carierii mele științifice”.³³

Aprecierile pozitive la adresa acestui ateneu, interesul cu care publicul îi urmărea activitatea, își găsesc izvorul în programul judicios alcătuit, în perseverența și priceperea de a solidariza cu scopul ateneului energiile creatoare din domeniul vieții noastre intelectuale.

De regulă, șezătorile ateneului ținute săptămînal, începeau cu o conferință, după care urma lectura unui actor, scriitor, sau o bucată muzicală. Pentru edificare reproducem programul primei șezători din cel de al treilea an de activitate. Ciclul de conferințe a fost deschis de N. Iorga cu tema „Datoria Muncii”, după care a urmat șezătoarea cu următorul program: Martha Bibescu (scriitoare franceză de origine

³² C. Lăpușneanu, *op. cit.*, p. 1.

³³ Din publicațiile Ateneului „N. Iorga”, *Doi ani de activitate*, 1926—1928, p. 11.

română) a citit din operele proprii, actorul Nottara a recitat versuri, iar Mihail Vulpescu a cîntat, fiind acompaniat de Kulibin.³⁴

Temele cuprinse în cadrul ciclului de conferințe ilustrează varietatea subiectelor și multitudinea problemelor elucidate. Iată cîteva titluri: Cunoașterea țării prin cercetarea monografică (D. Gusti), Mesagiul literaturii (Tudor Arghezi), Misticism sau muncă rațională (C. Rădulescu-Motru), Viața lui Pasteur (profesor Dr. Gh. Marinescu), Despre unitate (D. Pompei), Rolul generației noi (Gr. Iunian), Lupta dreptului contra legilor nedrepte (Istrate Micescu), Arta catalană (N. Iorga), Iubirile lui Goethe, (Ion Sin-Georgiu), Impresii din Italia (I. Petrovici), Muzica românească (M. Ciomac), Eminescu și poezia pură (Ion Pillat).³⁵

Bogata activitate a ateneului este subliniată în presa timpului, arătîndu-i-se deosebita valoare instructiv-culturală a programelor, a înțregii activități.

„Cu o regularitate matematică, scria ziarul Epoca, serbările ateneului s-au ținut în fiecare luni după amiaza, în sala Teatrului mic — totdeauna arhiplină. Ateneul Iorga a fost cel mai bogat izvor, cea mai minunată hrană sufletească pentru studenții însetați pentru literatură și artă”.³⁶

Referindu-se la același ateneu M. Sebastian scria că „Ateneul Iorga este o universitate, întrucît îmbrățișează sub un unghi larg tot ce se face valabil, substanțial și pitoresc (termenii nu sînt contradictorii), în viața noastră cărturărească și artistică”.³⁷

Un alt ateneu a cărui activitate se impune a fi prezentată este „Ateneul General N. Goleșcu”. Înființat la 8 noiembrie 1925, în „Chemarea Comitetului de Inițiativă” publicată în presă, se spune: „Valoarea omului stă în darurile lui sufletești. Puterea patriei stă în tăria sufletească a fiilor săi. După războiul întregirii neamului, lupta pentru nevoile vieții sufletești devine tot mai aprigă... Datoria oricărei minți luminate este să nu lase poporul fără sprijin în această luptă crîncenă”.³⁸ În continuare se arată că o primă și mare datorie a păturii intelectuale este sprijinirea tineretului printr-o „îndrumare cinstită și curată”, care să-l înalțe din punct de vedere moral. Arătînd că „ateneele populare de prin toate unghiurile Capitalei au pornit o acțiune plină de avînt și cu rod sănătos”, adresează următoarea chemare: „Cititorule, știm că gîndești la fel cu noi, știm că simți la fel cu noi datoria de refacere și întărire sufletească a maselor populare și a tineretului. Vino alături de noi... dă-ne din izvorul dragostei și curăției inimii tale un bob, pentru cultură și patrie. Înscrie-te în rîndurile noastre la Ateneul Popular Goleșcu. Pune pe altarul acestei instituții, la îndemîna tuturor, scînteia minții tale luminate, darurile talentului tău, ori prisosul inimii simțirilor tale alese”.³⁹

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 11—13.

³⁶ *Ateneul „N. Iorga”, Alți doi ani de activitate 1928—1930*, p. 14.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Neamul Românesc*, 19 ian. 1926.

³⁹ *Ibidem*.

Chemarea are printre semnatari pe Mihail Berceanu, Juarez Movilă, Cezar Pascu.

Sediul ateneului a fost la Școala de băieți Nr. 3 din str. Azilul de Noapte Nr. 8, director al instituției fiind numit Juarez Movilă, sprijinitor activ al culturii de masă, dirijor apreciat de public.

Prima manifestare publică a ateneului a avut loc la 24 ianuarie, ea inaugurând șezătorile și serbările gratuite desfășurate de acest ateneu.⁴⁰

Un ateneu bine organizat a fost Ateneul „Dr. N. Lupu”.

În ziua de 17 ianuarie 1934 s-au întrunit în str. Smîrdan din Capitală un grup de funcționari, doctori, avocați, meseriași, comercianți, artiști, „oameni de toate clasele sociale”,⁴¹ doritori de muncă și de cultură și în urma inițiativei luate de av. Ionel Bîsceanu s-au pus bazele unui ateneu popular. În aceeași seară s-a votat actul constitutiv, statutele, președinte al ateneului fiind numit I. Bîsceanu. Din comitet mai făceau parte general dr. N. Georgescu, av. S. Barzilai, Dr. Benedict Drăceanu, ing. Gh. Săndulescu și M. Schapiro, secretar.

Activitatea cu publicul a fost inaugurată prin șezătoarea din 14 februarie 1934. În total s-au ținut în același an (1934) 36 șezători. Referindu-se la acest ateneu, Ella Negruzzi spunea: „La ateneul „Dr. N. Lupu”, o populație marginală numeroasă vine să asiste la șezătorile organizate săptămînal, ascultînd conferințe serioase ținute de persoane excepțional pregătite...” Ateneul „Dr. N. Lupu” s-a transformat cu adevărat într-o academie populară.⁴²

Dintre conferințele susținute în cadrul acestui ateneu amintim: Carteluri electorale (Octav Livezeau), Politica de import și export a României (Ștefan Mihăiescu), Națiunea în apărarea patriei (General G. Rufinschy), Frumusețile Vienei și Budapestei (Ionel Bîsceanu).⁴³ Șezătorile aveau loc în sala Izbinda din cal. Văcărești 21.

În afara activității concretizată în șezători, serbări, ateneul a inițiat și excursii. O astfel de excursie a avut loc în zilele de 15—16—17 și 18 iunie 1935 pe Dunăre.⁴⁴

Un alt ateneu care a desfășurat o activitate demnă de relevat a fost „Ateneul Dem. I. Dobrescu”. Motivîndu-se necesitatea înființării ateneului, la ședința inaugurală din 16 decembrie 1934, Gheorghe Eftimescu, institutor și președinte al ateneului, spunea: „Din cauza insuficienței școlilor, avem un număr enorm de mare de analfabeți, așa că se impune o mișcare culturală intensă, care nu poate fi inițiată de cît de ateneele populare”.⁴⁵ Iar Dem. I. Dobrescu sublinia cu același prilej: „Acest ateneu, care-mi poartă numele, își are menirea lui de a înlocui ignoranța cu cultura, de a ridica standardul de viață al populației periferice și de a ini-

⁴⁰ *Ibidem*, 4 februarie 1926.

⁴¹ *Anuarul Ateneului popular „Dr. N. Lupu”, 22 ianuarie 1934—22 ianuarie 1935, p. 9.*

⁴² *Ibidem*, p. 10.

⁴³ *Cuvîntul Capitalei*, din 17 și 24 decembrie 1934, 4, 26 februarie 1935.

⁴⁴ *Ibidem*, 24 iunie 1935.

⁴⁵ *Ibidem*, 17 decembrie 1934.

ția o mișcare culturală, care să nu fie un vicleim cultural ci un focar de lumină.”⁴⁶⁾

Ateneul, situat în cartierul Obor, „Bazarul Dinu”, din sos. Mihai Bravu, a avut în fruntea sa pe Zaharia Ilie Dinu și pe căpitanul Niculescu, care prin efort și chiar prin contribuții bănești personale, au inițiat o activitate bogată, un program variat. Ca și alte atenee și acesta a beneficiat de sprijinul și aportul unor personalități ale științei, artei și literaturii. Astfel, programul șezătorii din 19 aprilie 1936 a fost susținut de artiști de la Teatrul Național și Opera Română.⁴⁷⁾

Un al doilea ateneu care avea înscris pe frontispiciu numele lui „Dem. I. Dobrescu” — fostul primar al Capitalei în perioada 1929—1934, a luat ființă la 25 noiembrie 1934, ședința inaugurală avînd loc în sala cinematografului Barcelona din Cal. Ferentari, colț cu Măgurele.⁴⁸⁾

În Obor mai funcționa un ateneu care și-a luat numele cartierului. Programul interesant atrăgea un numeros public, sala fiind la unele șezători arhiplină, așa cum a fost spre exemplu manifestarea închinată zilei de 24 ianuarie 1926 unde au participat 1 200 persoane „fără exagerare”, cum scria Neamul Românesc⁴⁹⁾.

Activitatea acestui ateneu a atras atenția maestrului George Enescu care a acceptat, cu multă bunăvoință, să participe la una din șezătorile ateneului. Marele compozitor și-a exprimat ulterior satisfacția de a fi cîntat în fața unei mulțimi entuziaste și înflăcărare, care, după propria mărturisire, i-a provocat o mare emoție⁵⁰⁾.

În Calea Șerban Vodă nr. 278 a fost inaugurat la 24 noiembrie 1929 Ateneul „Vasile Pîrvan”, care a fost bine primit de populația cartierului, programele sale fiind audiate de un public numeros. Un rol important în desfășurarea activității acestui ateneu a avut C. Lăpușneanu.

Un merit deosebit în susținerea activității ateneelor revine studenților, unor organizații și societăți culturale ale acestora, dintre care amintim societatea „Viața studentescă”. Această societate care-și avea sediul pe str. Colței 26, s-a impus printr-o activitate culturală fecundă. Din inițiativa ei au fost create trei atenee populare : „Calist Arhiereul”, „Matei Basarab” „Spiru Haret”.⁵¹⁾ Ateneul „Calist Arhiereul” a fost înființat la sfîrșitul anului 1925, celelalte două la începutul anului 1926. Ateneul „Matei Basarab” înființat la 24 ianuarie a avut sediul în noul local al Școlii primare de băieți nr. 34. La șezătoarea ateneului din 7 martie 1926 a participat un grup de actori, printre care amintim pe Ionescu-Ulmeni, Al. Maximilian, N. Atanasiu și Eugen Obreja⁵²⁾.

Ateneul popular „Spiru Haret” cu sediul la Școala de băieți Petru Poenaru, și-a început activitatea la 28 februarie 1926, șezătorile

⁴⁶⁾ *Cuvîntul Capitalei* din 17 dec. 1934.

⁴⁷⁾ *Ibidem*, 27 aprilie 1936.

⁴⁸⁾ *Gazeta Municipală*, nr. 149/25.XI.1934.

⁴⁹⁾ *Neamul Românesc*, nr. 20/27 ianuarie 1926.

⁵⁰⁾ Mihail Berceanu, *Rolul cultural al orașelor din România, Expunere la Congresul Uniunii Orașelor ținut la Constanța în ziua de 9 octombrie 1927*, p. 15.

⁵¹⁾ *Neamul Românesc* din 27 ianuarie, 5, 11 martie 1926.

⁵²⁾ *Ibidem*, 11 martie 1927.

sale — la care studenții cartierului Filantropia și-au adus un aport prețios, erau apreciate. programul variat fiind ascultat cu interes de un public numeros. Astfel, programul serbării de duminică 17 mai 1926, a fost deschis de corul propriu al ateneului, alcătuit din tineri ai cartierului, după care profesoara Calipso Botez, președinta Asociației Femeilor Române, a vorbit despre „Emanciparea femeii“. În continuare, programul artistic a fost susținut de studenți ai cartierului.⁵³

Ateneul Popular Șerban Vodă, din cartierul Bellu a desfășurat și el o activitate bogată. Astfel la cea de-a VI-a serbare de duminică, 1 mai 1927, au participat 500 de persoane, programul fiind deschis prin conferința „Despre presă și gazetari“, după care au urmat recitări și bucăți muzicale interpretate de I. Scurtu, președintele Societății Corale Beethoven, și de alți membri ai aceleiași societăți, precum și de către membri ai Societății „Scena“. ⁵⁴

Un alt cartier în care activitatea culturală a fost prodigioasă, este Cărămidarii de Jos, aici întemeindu-se primul cămin cultural al Bucureștilor. ⁵⁴

Remarcabilă este și inițiativa înființării unui ateneu al copiilor. Bazele acestui ateneu s-au pus la o conferință a membrilor Corpului didactic din cartierul Obor la care au participat și câțiva scriitori și artiști, conferință ce a avut loc la Școala de băieți nr. 34. Se preconiza ca ateneul să dispună de o bibliotecă înzestrată cu cărți și reviste destinate copiilor, și un cinematograful. În cadrul ateneului se puteau organiza coruri mixte, serbări, reprezenta unele piese de teatru, recitări, lecturi, povestiri și audia unele conferințe. ⁵⁵

Chiar dacă nu s-a realizat decât o mică parte din programul anunțat, ideea unui ateneu al copiilor trebuie reținută și apreciată ca o contribuție originală la lărgirea sferei de educare și influențare a tineretului și copiilor.

Prima șezătoare la ateneul copiilor la care au participat 600 persoane, a avut loc la Școala Profesională de fete nr. 33. ⁵⁶

Atenee populare au fost organizate și în comunele suburbane ale Bucureștilor. Astfel, duminică 14 aprilie s-au autentificat sub nr. 10226/1935 statutele și actul constitutiv al Ateneului popular „Virgil Madgearu“, în comuna Dudești-Cioplea. ⁵⁷

La 1 decembrie 1942 în ședința Consiliului de colaborare a comunei suburbane Grivița, se hotărăște înființarea — în locul căminului cultural dizolvat — a unui ateneu popular „care să desfășoare activitate pentru masele muncitorești“. ⁵⁸

O inițiativă valoroasă izvorită din activitatea ateneelor populare este creierea unui teatru de cartier. Un asemenea teatru a reușit să

⁵³ *Ateneul*, I, nr. 2/6 mai 1927.

⁵⁴ *Gazeta Municipală*, II, nr. 105/21 ianuarie 1934

⁵⁵ *Ateneul*, I, nr. 2/6 mai 1927.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Cuvîntul Capitalei*, II, 21/15 august 1935.

⁵⁸ Arh. St., P.M.B., comuna Grivița, dos. 1942—1943, f. 10.

organizeze ateneul popular din cartierul Grant, membrii ansamblului fiind recrutați din cartier. Datorită sprijinului membrilor ateneului — fără ajutor oficial — teatrul de cartier s-a impus. Demn de remarcat este faptul că tinerii erau atrași să contribuie la alcătuirea decorului, să picteze; femeile din cartier să doneze veșminte de care nu se mai foloseau etc.⁵⁹

Unele atenee au cuprins în sfera activității lor aspecte ce depășeau cadrul strict cultural, ele încadrându-se într-o operă de asistență socială. Exemplul îl avem în inițiativa ateneului Dichiu din str. Romană 145, care în colaborare cu gruparea de Cruce Roșie, Secția tineretului a Școlii Superioare de Comerț, a organizat festivaluri artistice în scopul stringerii de fonduri pentru trimiterea elevilor bolnavi în colonii școlare.

Amploarea pe care au luat-o Ateneele populare, diversele probleme pe care ele le ridicau, necesitatea de a le asigura un program cit. de cit. unitar și de a le sprijini din punct de vedere material, au determinat o creștere a preocupărilor Primăriei față de aceste instituții. Una din metodele prin care Primăria — respectiv Direcția Mișcării Culturale — a urmărit să asigure o activitate coordonată, o îndrumare și asistență conformă cu necesitățile — au fost consfătuirile. Astfel, în 1927, au avut loc mai multe întâlniri între reprezentanții Primăriei și conducătorii ateneelor în urma cărora s-a subliniat necesitatea coordonării activității, preconizându-se înființarea unui birou central la Primărie „care să nu ordone, ci să servească ca agent de legătură între toate unitățile răspândite pe frontul de luptă culturală a Bucureștiului”.⁶⁰

Consfătuiri care au urmărit același scop au avut loc și pe sectoare. O astfel de consfătuire s-a organizat în luna ianuarie 1935 la Primăria sectorului III Albastriu, la care au participat președinții ateneelor populare, reprezentanții cercurilor culturale învățătoresci, reprezentanți ai autorităților școlare, directori ai unor școli primare.⁶¹ Cu acel prilej s-a hotărât organizarea a două cicluri de conferințe. Ciclul I, cu tema „Despre patrie și neam”, care cuprindea — între altele, și subiectele: Unirea; Poezia patriotică la români. În ciclul II, intitulat „Probleme sociale”, au fost înscrise expunerile: Școala și familia, Filme de călătorii (frumuseți naturale, aiurea și la noi). La aceeași consfătuire s-a arătat necesitatea de a ridica nivelul artistic și al conținutului de idei al șezătorilor și serbărilor. S-a indicat să se folosească mai mult aportul școlilor secundare, să fie mai mult solicitați studenții și să se facă schimb de programe artistice între diferitele atenee.⁶²

Primăria, pe măsura trecerii anilor, s-a ocupat mai mult de viața ateneelor, acordându-le un sprijin mult mai mare decât societăților culturale sau altor instituții similare. Astfel, Direcția mișcării culturale a înființat Corala Municipiului, a contribuit la organizarea de

⁵⁹ *Ateneul*, I, nr. 3/20 mai.

⁶⁰ Aurel Dinulescu, *op. cit.*, p. 6.

⁶¹ *Gazeta Municipală*, IV, (156 din 20 ianuarie 1935)

⁶² *Ibidem*.

coruri în cadrul ateneelor cu dirijori plătiți de Primărie,⁶³ a trimis ateneelor conferențieri. Menționăm, ca un fapt pozitiv, că elementele componente ale corurilor erau recrutate chiar din cartiere, cei mai talentați fiind incluși în Corala Municipiului. Merit principal în acțiunea de înființare a coralei, revine profesorului M. Vulpescu, care a pregătit-o ani de zile. Așa cum rezultă din tabelul alăturat, în care figurează *șefii de coruri ai ateneelor populare pendinte de Mișcarea culturală a Municipiului (1935)*, și care erau plătiți de Primărie, aceasta a sprijinit corurile ateneelor :

Nr. crt.	Numele și prenumele	Numele Ateneului
1	C. Danciu	Iacob Negruzzi
2	Fl. Șerbănescu	Dositei Filitti
3	Adrian Stoicescu	Dichiu
4	Stan V. Roșca	Cărămidarii de jos
5	Ferdinand Agopian	Corală Municipiului
6	Fl. Constantinescu	R.M.S.
7	M. Sivacev	Izvorul Nou
8	Sandu Ioana	Mircea Basarab
9	Ștefan Mureșeanu	Alexandru Vlahuță
10	Mircea Gorges	Șerban Vodă
11	Maria Calafteanu	Principesa Elena
12	Al. Marinescu	Regele Ferdinand
13	D. Scurtu	Cuțitul de Argint
14	Mariana Covaciu	R.M.S.
15	Tr. Cristodorescu	Al. Ioan Cuza
16	M. Uncu	Asoc. Patriarh Miron
17	M. Trandafirescu	Buzincu
18	N. Păunoiu	Caracaș
19	C. Zamfir	Tîrcă-Vitan
20	C. Dobre	Mihail Popescu
21	M. Trache	Cuibul cu Barză
22	Radu Botez	Sfintul Elefterie
23	Adrian Petrovan	Obor

⁶³ Arhiva din Banu Manța a Consiliului Popular al Municipiului București, Dir. Ad-tivă, 1936, dosar 4.

Influența ateneelor populare, alături de alte instituții culturale asupra populației Bucureștilor, în special asupra celei de la periferie, a fost puternică, ele contribuind la înălțurarea întinericului, la asanarea morală, luminînd mintea și sufletul, trezind la viață noi resorturi. În zilele în care la atenee erau programate șezători „o neobișnuită mișcare se observa pe străzile periferiilor. Pîlcuri, pîlcuri de bărbați și femei se îndreptau grăbite spre sediul ateneelor”.⁶⁴ De aceea proprietarii de cîrciumi își manifestau nemulțumirea pentru faptul că în zilele de sărbătoare „cîrciumile sînt goale”.⁶⁵

Relatarea aceasta spune foarte mult. Ea confirmă nu numai interesul cu care populația de la periferie participa la activitățile ateneelor, ci și rolul deosebit pe care ele l-au jucat în viața populației Bucureștilor. Ele scot în evidență solicitudinea intelectualilor din cartier, care lăsînd la o parte nepăsarea și-au pus talentul și cultura lor în folosul propășirii culturale.

Ideia ateneelor populare „a fost înălțătoare și patriotică”, așa cum se exprima Cuvîntul Capitalei din 1934.⁶⁶ Cu timpul însă ateneele populare s-au înmulțit fără ca exigența față de programele artistice, față de întreaga activitate să fie la înălțimea cerințelor. Această slăbire a exigenței, a facilitat unor oameni fără talent să urce pe scenele ateneelor, oferind publicului programe al căror conținut de idei și nivel artistic nu era superior revistelor decoltate ale cinematografelor și grădinilor de vară.⁶⁷

„Dacă pînă aici — se spune în continuare în articolul citat mai sus — programul artistic era doar un pretext pentru atragerea publicului mărginaș, program judicios alcătuit și substanțial, baza rămînînd conferința, azi (1934, n.n.), șezătorile acestor atenee au devenit o parodie, încurajînd cabotinajul și cultivînd poanta de prost gust, care dă roade tocmai contrarii menirii ateneelor”.⁶⁸ Înființarea în 1933 a Uniunii Asociațiilor Culturale, a rezultat nu numai din necesitatea imperioasă a conducătorilor ateneelor de a colabora și de a-și acorda sprijin reciproc ci și ca o reacție de apărare a mișcării culturale față de unele manifestări ce nu se încadrau în cerințele unei culturi și educații corespunzătoare.

Așa cum am spus, atîta vreme cît ateneele au slujit necesitățile de cultură și măsura în care inițiatorii și sprijinitorii lor au acționat în acest spirit, ele și-au justificat menirea. Curînd însă, și acesta este un alt aspect negativ alături de cel semnalat mai sus, multe atenee au izvorît din ambiții personale, vizînd scopuri politicianiste. Chiar și dintre acelea care inițial au pornit cu gînd curat și idei mărinimoase, sub influența unor personalități sau grupări politice „au devenit simple cuiburi de propagandă electorală și politică. Așa-zisele lor manifestări

⁶⁴ *Ateneul*, I (1927), nr. 1, din 21 aprilie.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Cuvîntul Capitalei*, I (1), din noiembrie 1934.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*.

culturale se înteeau numai în preajma diverselor alegeri cu programe colorate după dorința partidelor de la putere.“⁶⁹

Că partidele și grupările politice ale claselor dominante au urmărit să folosească ateneele în activitatea lor propagandistică ne-o dovedește și faptul că Partidul Național Țărănesc a inclus în noul proiect de statut din 1935 folosirea ateneelor populare pentru educația cetățenească.

În concluzie, se poate afirma că ateneele populare, cu toate carentele lor, au fost instituții de propagare a culturii în masele cartierelor periferice, justificându-și existența. Contribuția ateneelor la răspândirea culturii, la luminarea populației periferice, s-a manifestat ca atare mai ales în primul deceniu de activitate. Cu timpul însă programele multor atenee au fost impregnate de propagandă în favoarea unuia sau altuia din partidele politice, iar conținutul de idei alterat prin introducerea unor puncte care nu contribuiau la înălțarea sufletească a participanților. În aceste condiții, mult trîmbișatul rol al ateneelor de „școală publică de educație și cultură cetățenească“ era atins doar în parte.

Dacă statul și autoritatea comunală ar fi sprijinit mai mult ateneele, dacă activitatea lor ar fi fost mai stăruitor controlată și îndrumată, s-ar fi putut înlătura multe din lipsurile menționate.

Acolo unde influența unor grupări și partide politice nu a pătruns, sau a fost redusă și programele judicios întocmite, scopul a fost atins.

Nu putem încheia fără a sublinia, încă o dată, sprijinul acordat ateneelor de personalități științifice, artistice și literare, de plăcerea cu care acestea au participat la serbările unor atenee, împărțînd din talentul și cunoștințele lor pentru asanarea culturală a periferiei dornice de luminarea minții și sufletului.

LES ATHEENES POPULAIRES DE BUCAREST ET LEUR ROLE A L'EDUCATION DES MASSES (1918—1941)

RESUMÉ

Après une introduction où l'on montre succinctement la situation et le rôle culturel de Bucarest pendant la période entre les guerres, on passe à l'indication des conditions de l'apparition des athenées populaires. Les premier athenée populaire a été crée en 1922. On met en évidence le fond de leur activité et le rôle qu'ils ont joué pour l'éducation des masses dans les faubourgs de Bucarest. L'auteur montre ensuite la place de ces institutions de la culture de masse dans le cadre des institutions similaires et la mesure dans laquelle elles ont bénéficié de l'appui des organes administratives locales et des institutions centrales qui avaient la charge des problèmes de culture.

Dans les conclusions finales, l'auteur souligne le fait que les athenées populaires, malgré leurs limitations — ont apporté une réelle contribution à l'élévment spirituel de la population des quartiers bucarestois.

⁶⁹ *Neamul Românesc* din 15 iulie 1933.